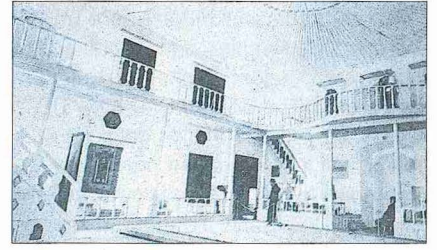

mesinden sonra Osmanlı hâkimiyetine girdi (819/1416); ancak XV. yüzyılın ortalarında Eflak Beyi Kazıklı Voyvoda bu bölgede çok tahribat yapmıştır. İlk defa Osmanlı padişahlarından II. Bayezid, Sal-tuk Baba'nın türbesini tamir ettirmek ve yanına bir cami yaptırıp geniş arazi-ler vakfetmek suretiyle bu kasabayı ih-ya etti. Kanûnî Sultan Süleyman, Boğ-dan seferi sırasında (1538) burada bir-kaç gün kalmış ve türbeyi ziyaret etmiş-tir. XVI. yüzyıl boyunca sakin bir hayat yaşayan Babadağı ahalisi bu asrın son-larına doğru Eflak Voyvodası Mihail Vi-teazul'un hücum ve yağmalarına uğradı (1594-1596). IV. Murad zamanında Ka-zaklar'ın baskınına karşı şehri koruya-bilmek için Özi Valisi Koca Kenan Paşa'ya burada bir kale inşa etmesi emri ve-rildi. Fakat Koca Kenan Paşa'nın şehrin doğusundaki tepeler üzerinde başlattı-ğı kale inşaatı, daha sonra Melek Ah-med Paşa ve Siyavuş Paşa'nın Özi vali-likleri sırasında da tamamlanamadı ve Özi eyaletinde paşa hassı bir voyvodalık olan şehir, Evliya Çelebi'ye göre bir sü-re savunmasız kaldı. Bununla beraber Babadağı, Lehistan ve Rusya üzerine ya-pılan seferlerde Osmanlılar için yol üze-rinde bulunan çok mühim bir kışlak ka-sabası haline gelmiştir. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde anlatıldığına göre 300 akçe pâyeli bir kaza olan Babada-ğ'ın yedi nahiyesi ve 100 köyü vardı. Kaza merkezinde 3000 kâgir bina, sekiz han, başta Bayezid ve Ali Paşa hamam-ları olmak üzere üç büyük hamam, 390 dükkân, sekiz kahve ve çoğunlukla ok-çu, yaycı ve çuhacı dükkânlarının yer al-dığı bir çarşı bulunuyordu. II. Bayezid'in

yaptırdığı Ulucami, Gazi Ali Paşa Camii ve Defterdar Derviş Paşa Camii'nden başka birçok cami, mescid ve medrese-nin yanında on bir tekke ile yirmi kadar sıbyan mektebi kazanın belli başlı bina-larını teşkil ediyordu.

Mart 1672 tarihinde IV. Mehmed, Ka-zaklar arasındaki mücadeleden fayda-lanmak isteyen Lehistan Kralı Miha'l'e karşı Leh seferine çıktığı zaman yanın-da bulunan oğlu Şehzade Mustafa'yı Ba-badağı'nda bırakmıştı. Eylül 1678'de Çeh-rin Seferi'nden dönen Osmanlı vezirle-rinden Kara Mehmed Paşa da Özi eyale-ti sardarı olarak burada kalmış ve kuzey sınırlarının emniyetini sağlamak, Rusya üzerine yapılacak yeni bir sefer için ha-zırlıklarda bulunmak amacıyla faaliyete geçmişti. 1684'te ise Lehistan Kralı Jan Sobieski'nin Kamanice ve Boğdan hare-kâtı sırasında Köprülüzade Fâzıl Musta-fa Paşa gibi değerli vezirler, Silistre vali-si sıfatıyla Babadağı'nda muhafızlık yap-mışlardır. 1699 Karlofça Antlaşması ile Rumeli'de büyük toprak kayıplarına uğ-rayan Osmanlı Devleti, Babadağı'nı ku-zeyden gelecek tehlikeye karşı bir üs ha-line getirerek buraya yeni kuvvetler yer-leştirdi. Eylül 1736'da Babadağı, Osman-lı-Rus savaşını sözde önlemek için ara buluculuk yapmak isteyen Avusturya im-paratorunun İstanbul elçisi Talman ile Osmanlı ordusu ileri gelenleri ve bilhas-sa Kethüdâ Osman Hâlisâ Efendi ara-sında siyasî müzakerelere sahne oldu; bir ara Hollanda ve İngiltere elçileri de bu görüşmeler dolayısıyla Babadağı or-dugâhına geldiler. Babadağı'nın 1768 Os-manlı-Rus savaşları sırasında da tam mâ-nasıyla bir kışlak ve Osmanlı-Kırım kuv-vetleri için bir üs olarak kullanıldığı gö-rülmektedir. 1771'de Kırım'ın Ruslar ta-rafından işgali sırasında Kırım Hanı III. Selim Giray kuvvetleriyle birlikte sadra-zamın yanında Babadağı ordugâhında bulunuyordu. Osmanlı kuvvetlerinin ba-sında bulunan Vezîriâzam Silâhtar Meh-med Paşa'nın zaafından istifade eden Ruslar, ilk defa Kasım 1771'de Babada-ğ'ı'nı geçici bir zaman için işgal ettiler; daha sonra 1773 yazında meydana gelen şiddetli muharebeler neticesinde ise ci-var şehirlerle birlikte burayı da yakıp yıktılar. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'y-la tekrar Osmanlılar'ın eline geçen Ba-badağı, bu asrın sonuna kadar Os-manlı-Rus savaşları dolayısıyla daima ateş hattında kaldı ve tahribata uğradı. 1809 Osmanlı-Rus savaşları sırasında yine Ruslar'ın eline düşen Babadağı 1812'de geri alındı ise de 1878 Berlin Antlaşma-

Babadağı'nda Ali Paşa Camii içinden bir görünüş

sı ile Dobruca bölgesinin Romanya'ya terkedilmesi üzerine Osmanlı İmpara-torluğu'ndan ayrıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 362-370; Si-lâhdar, *Nusretnâme*, I, 129, 234, 349; II/2 (1969), s. 212, 263; Râşid, *Târih*, III, 335 vd.; Ferâizizade, *Gülşen-i Maârif*, İstanbul 1252, II, 1584 vd.; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1178; Cevdet Pa-şa, *Târih*, III, 164, 181, 198, 332; IV, 76; V, 45, 46, 86, 90, 92, 94, 97, 98, 101, 118, 122, 225, 267; IX, 140; XI, 137, 180, 195, 264; XII, 67, 100; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1-2, bk. İndeks; IV/1, bk. İndeks; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I*, s. 10-20; B. Lewis, "Babadaghi", *El²* (İng.), I, 842-843; a.m.f., "Bâ-bâ Tâğı", *İDMİ*, III, 801-803.

MÜNİR AKTEPE

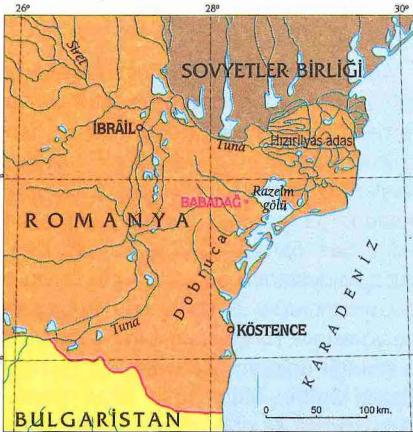
BABAESKİ KÖPRÜSÜ

Babaeski ilçesinde
XVII. yüzyıla ait bir köprü.

Babaeski kasabasının doğusundan ge-çen ve Ergene ırmağının kollarından biri olan derenin üstünde bulunan bu köprü, kitâbe köşkündeki beş beyitlik manzum kitâbesinden öğrenildiğine göre, 1043'-te (1633-34) Sultan IV. Murad zamanın-da inşa edilmiştir. İstanbul'dan Rumeli içlerine uzanan büyük kervan ve sefer yolunun üstünde olan Babaeski Köprü-sü'nün kimin tarafından yaptırıldığı ke-sin olarak bilinmemektedir. Kitâbede sözü edilen Sultan Murad'ın "cihad"ı, 1043'te yapılan Lehistan seferi olmalı-dır. Ancak, "Bu cisri bir kulu yolunda etti pây-endâz" mısraından anlaşıldığı-na göre köprü padişah tarafından değil bir "kul"u tarafından yaptırılmıştır.

Köprünün yapıldığı yıllarda yaşamış olan Evliya Çelebi, bu eserin Çoban Veli Kasım Ağa'nın hayratı olduğunu kaydet-mektedir. Onun anlattığına göre aslın-da bir hristiyan olan Kasım Ağa bu ci-varda koyun güden bir çobanken müslül-man olmuş ve Yeniçeri Ocağı'nda kul

Babadağı

Babaeski Köprüsü ve köprünün inşa kitâbesi- Kırklareli

kethüdâlığına kadar yükselmiştir. Ancak Sultan Murad zamanında zindana atılan Kasım Ağa, buradan kurtulduğu takdirde vaktiyle koyun güttüğü yerde bir köprü yaptırtmayı adanmış ve "halâs olduktan sonra ahdini yerine getirüp dört yüz resmî kîse sarf ederek..." bu köprüyü inşa ettirmiştir. Köprünün, XVII. yüzyıl Osmanlı Devleti tarihinde iç siyasette adı çok geçen Hassa mimarı Kasım Ağa tarafından yapıldığı, hatta onun hayratı olduğu yolundaki söylenti sağlam bir esasa dayanmamaktadır.

Babaeski Köprüsü 72 m. uzunluğunda ve 5.85 m. genişliğindedir. Evliya Çelebi'nin sayılarını yedi olarak verdiği gözlerden bugün altı tanesi görülebilir. Yedincisinin toprakla dolduğu anlaşılmaktadır. En geniş göz 7.30 metrelik bir açıklığa sahiptir. Muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmış olan Babaeski Köprüsü'nün sivri kemerli gözlerinin aralarında menba tarafında yarım piramit, mansap tarafında yarım koni biçiminde tepelikli sel yaranlar ve mahmuzlar vardır. Her tepeliğin iki tarafında ayrıca birer küçük menfez açılmıştır. Taştan korulukları olan köprünün ortasında kitâbe köşkü bulunmaktadır. Burada sivri kemerin içine, iki yanına rozetler ile lâle kabartmaları işlenmiş olan beş beyitlik mermer kitâbe yerleştirilmiştir. Kitâbenin önünde taştan bir çift baba bulunur; tam karşısında ise bir çıkıntı üstünde bir namazgâh vardır. Bunun da dört köşesinde kavuk biçiminde tepelikli dört baba yükselir. Rifat Osman Bey, Mimar Kemaleddin Bey'den naklen bunların belki köprünün bânisinin bir vezir olduğuna işaret ettiğini yazmaktadır. Ancak bu tahminin pek inandırıcı olma-

dığı açıktır. Babaeski Köprüsü, Rumeli topraklarından elde kalabilen Türk Trakyası'nda eski sefer yolunun işaretlerinden biri olarak tarihî değere sahip olduktan başka Türk köprücülük sanatının güzel eserlerinin başlıcalarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 481; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 171, resim 103, 1-3; a.m.f., "Köprülerde Tarih Köşikleri", *STY*, II (1966-68), s. 27; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 23-25; Semavi Eyice, "Mimar Kasım Hakkında", *TTK Belleten*, XLIII / 172 (1979), s. 802-803.

SEMÂVÎ EYİCE

BABAİLİK

Anadolu Selçukluları devrinde, Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Baba İlyas'a bağlı Türkmenler'in isyanı dolayısıyla ortaya çıkan ve gayri Sünnî bir istikamette gelişen dinî-tasavvufî hareket.

İsyanı Amasya yöresinde faaliyet gösteren Baba İlyas-ı Horasânî (ö. 637/1240) adında bir Türkmen şeyhi yönettiği için hareket onun adına izâfeten Babailik adıyla anılmaktadır. "Babaî" terimine ilk defa, isyanı oldukça teferuatlı bir tarzda anlatan ve hadiseye çağdaş olan kaynaklardan İbn Bîbî'nin Farsça *el-Evâmîrü'l-‘alâ’iyye*'sinde rastlanmaktadır. Öteki kaynaklar bu terimi kullanmazlar. İbn Bîbî'den sonra bu terim ancak XV. yüzyılda başta Oruç Bey'in *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ı olmak üzere daha sonraki Osmanlı kaynaklarında tekrarlanır. İbn Bîbî ile Oruç Bey "babaî" terimiyle sadece isyana katılanları kastettikleri ve bu adı taşıyan herhangi bir tarikattan söz etmedikleri halde, XVI. yüzyılda Taşköprüzâde'nin *eş-Şekâ'îkû'n-nu'mânîyye*'sinde Baba İlyas'ın kurduğu farzedilen bir tarikatın ismi olarak kullanılmıştır. Bu sebeple de sonraki müellif ve araştırmacılar babaî terimini hep bir tarikat adı olarak kabul etmişler ve yorumlarını bu istikamette yapmışlardır. *Amasya Tarihi* müellifi Hüseyin Hüsameddin de bunlardan biridir. Yalnız Claude Cahen, Baba İlyas'ın böyle bir tarikatı belki de hiç kurmamış olabileceğini söylemekle doğruya yaklaşmıştır.

Babailik hareketinin doğuşuna yol açan Babaî isyanı veya diğer adıyla Baba Resul kıyamı, 1240 yılında İl. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında meydana gelmiştir. Babailik tarikatı meselesi gibi bu isyan da çok defa iyi teşhis edilememiş,

Babaî isyanıyla ondan sonra teşekkül edip gelişen Babaî hareketi birbirine karıştırılmıştır. Halbuki Babaî isyanı kendine mahsus birtakım şart ve sebeplerin meydana çıkardığı siyasî-sosyal bir olaydır. Babailik ise hükümetin isyanı bastırmasından sonra kurtulmayı başaran Baba İlyas müridlerinin başarısızlıkla sonuçlanan hareketlerinin fikrî saha-ya intikal ederek mahiyet değiştirmesinden ibarettir. Babaî isyanı büyük ölçüde, I. Alâeddin Keykubad'dan sonra yerine geçen oğlu İl. Gıyâseddin Keyhüsrev'in kötü idaresi yüzünden bozulmaya yüz tutan Selçuklu iktisadî-sosyal yapıyla ilgilidir. Bozulmanın yol açtığı idarî yolsuzluklar toprak ve vergi nizamının sarsılmasıyla sonuçlanmış ve bu olay göçebe hayatı süren Türkmen topluluklarını diğer bütün zümrelerden çok daha güç bir duruma sokmuştu. Hayatlarını sürdürebilmek için zorlu bir mücadele vermek durumuna düşen Türkmenler, tarihin hemen her devrinde benzer durumlarla karşılaşan toplumlarda olduğu gibi kendilerini kurtaracak semavî bir şahsiyet beklemeye başladılar. Bu şahsiyet de Baba İlyas-ı Horasânî oldu. Onun, Tâcülârifin Seyyid Ebû'l-Vefâ Bağdâdî'nin (ö. 501/1107) kurduğu bir tarikat olup Türkmenler arasında çok yayılan ve Yesevîliğe benzediği anlaşılan Vefâîliğe mensup olduğu bilinmektedir.

I. Alâeddin Keykubad zamanında Amasya yakınlarındaki Çat (bugünkü İlyas) köyüne yerleşerek burada kurduğu zâviyesinde yaşamaya başlayan Baba İlyas, bir Vefâî şeyhi olarak civarda yaşayan Türkmenler arasında, daha çok eski Türk inançlarının İslâmiyet'le yorumlanmış bir şeklini tasavvufî hüviyetle tâlim etmekteydi. Bu fikirlerin kısmen İsmâîlî tesirler taşıması muhtemeldir. Ancak muhakkak olan bir şey varsa o da Baba İlyas'ın kendisini bir mehdî (belki peygamber) hüviyetiyle Türkmenler'e tanıttığı, baskı altında kalmış ve türlü sosyal-iktisadî zorluklar içinde bunalmış sade insanların da onu bu gözle gördükleridir. Bu yüzden kaynaklar kendisini Baba Resul diye de zikrederler.

Olayların akışına bakılırsa Baba İlyas, Türkmenler'i bu durumdan kurtarmak için Selçuklu hükümetini devirerek idareyi ele almaya ciddi bir şekilde tâlîptir ve faaliyetlerini bu hedef üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu yolda kendisinin en büyük yardımcısı ileri gelen halifelerinden Baba İshak'tır. Baba İshak, merkez Kefersud olmak üzere Türkmenler'in yo-